

bocsátották. Mielőtt hozzákezdték a képek megfestéséhez, egy évig tanulmányoztam az anyagot. Ennek köszönhetően ráébredtem arra, hogy minden pontnak, színnek, formának jelentése van. Tehát csak tökéletesen, ugyanúgy lehetett „visszaadni”, így van ennek a munkának történelmi jelentősége.

Én a koronából csak a 19 zománcképpel foglalkoztam. Nem mentem bele különböző történelmi kutatási témákba; egyszerűen a jelenlegi állapotot akartam bemutatni. A tudósok dolga a kutatás! A képeknél olyan dolgokat tudtam érzékelteni, amit esetleg nagyon pontos tanulmányozás esetén lehet csak észrevenni. De ha az emberek olvasnak a koronából, akkor csak átsiklik a figyelmük bizonyos részleteken. Talán sokan észre sem veszik, hogy ha szembe nézik a koronát: a Földön uralkodó Krisztus képe látható, a két oldalán pedig az életfa, amelynek gyökerei a földből származnak. És a piros-fehér-zöld színek dominálnak rajta! Két oldalt – párban – kísérik a szentek, és mindegyik szent tekintete Krisztusra irányul: tehát a szemállásuk – a jobboldaliaknak balra, a baloldaliaknak jobbra néz, és ez végig így megy körbe az egész koronán. A korona hátulján lévő három bizánci császárt ábrázoló zománckép – mint ahogy képeimben is érzékeltetem – utólag kerülhetek a koronára. Ugyanis így, az általam „kinagyított” képeken tökéletesen látszik, hogy az előbb említett három zománckép nem odaváló: látszanak a későbbi szögecselések, lyugatások és a roncsolások nyomai. És ezt nem érzékelhetik az emberek azon az eredeti 2-3 cm-es miniatűr képeken.

♦ *Szerinted az ún. páros szentek egy alkotó kezemunkája?*

Biztos vagyok abban, hogy a szenteket egy kéz készítette. Kivételt képez az a három császárkép, amin látszik, hogy anatómiailag is másképp festették meg őket. Későbbi kutatások bizonyára kiderítik majd, mi a három zománckép eredete. Én e témába nem is akartam belemenni; ez legyen a kutatók feladata. Azt akartam bemutatni, hogy a jelenlegi korona képei hogy néznek ki.

Érdekességként emelném ki a 19 zománckép közül a Géza királyt ábrázoló képet. Erről az égvilágon senki sem tudott; mindenki csak Szent Istvánról beszélt. Tehát, célom egyszerűen az volt, hogy mindegyik kép mellé odategyem a kérdőjelet. És akit a korona érdekel, az utánaolvas, hozzáolvas vagy kutatásokat végez.

♦ *Ezek szerint a kutatók figyelmét is sikerült több kérdésre ráirányítanod?*

A kutatókat is megdöbbenette például az, hogy a zománcképeken a piros-fehér-zöld színek dominálnak. De nem ez volt a célom, hanem az, hogy a köznépnek bemutassam azt, ami a koronán csak kicsiben látható. A szentek sem véletlenül kerültek a koronára. Egyrészt védték a királyt – ők a királyi védőszentek (orvos-, katonaszentek) –, és ezeknek szimbolikus jelentésük van, hogy miért éppen ők kerültek a magyar Szent Koronára. Azt már tudjuk, hogy Jézus ilyen sorban hívta asztalához őket; azon kívül érdemeik szerint is kerülhettek tulajdonképpen a koronára. És amit például a korona szemlélője nem is láthat: a korona tetején van Krisztus képe. Ott már az életfa látszik. Tehát nem a föld, hanem az ég színei, és mellette – mint a földi Krisztusnál is – a monogramja; fenn, a kétoldalán a hold és a nap. A köldökénél csatlakozik például a kereszt. Miért került éppen oda Krisztus képe? Égi eredetűre utal, és a koronát hordozó király mindenkor védelme alatt áll. És ezek olyan csodálatos dolgok. Tehát nagyon boldog vagyok, hogy a Szent Korona 19 zománcképének kinagyított festményeit én készítettem el.

Feltették nekem tudósok azt a kérdést, mikor születtem. Ugyanis akik mélyebben foglalkoznak a koronával, mind decemberi születésűek: Nyilas jegyűek. És a tudósok azt is kiszámolták, hogy a korona is Nyilas-jegyben van. A kérdésre ráválaszoltam: „Én is Nyilas-jegyű vagyok!” És ez valamit megerősített bennem: nekem kellett ezeket a zománcképeket nagyban megfestenem! Ezért kellett megtanulnom festeni – és olyan szinten, hogy ezt el tudjam készíteni.

Százhetvenöt éve született Reguly Antal

Amikor 1839 nyarán egy húsz éves fiatalember – jogi tanulmányainak bevégzése után – elindult Németország felé, aligha gondolt arra, hogy a szülei támogatásával néhány hónapra tervezett tanulmányútjáról kerekén egy évtized múlva tér vissza, és olyan távoli tájakat fog bejárni, ahol előtte még európai ember nem fordult meg. Arról sem álmodhatott, hogy néhány évvel később megválasztják a Magyar Tudományos Akadémia tagjának, hogy az általa személyesen nem is ismert honi tudósok róla elnevezett társaságot hoznak létre és nevét viselő albumot jelentetnek meg. Noha már gyermekkorától rendkívül szomjazott a hírnévre, elutazásakor a világlátáson kívül semmi határozott szándék nem vezette. Gimnáziumi éve alatt egyik tanára ugyan olthatatlan érdeklődést lobbantott fel benne az őstörténet iránt; édesapja, a zirci apátság ügyvédje mégis a józan és biztos megélhetést nyújtó jogi pályát jelölte ki számára. A reformkor nemzeti felbuzdulásának hatása alatt álló ifjú azonban legcsekélyebb kedvet sem érzett arra, hogy tehetségét a táblabírák Magyarországnak valamelyik vármegyei hivatalában eltemesse.

Ez az ifjú nem más, mint Reguly Antal, aki abban az esztendőben született, amikor Kőrösi Csoma Sándor útra kelt, hogy felkutassa Belső-Ázsiában a magyarok őshazáját. És negyedszázad múltán ővele rohog az Uralon túli végeláthatatlan hómezőkön a bérelt szán, hogy végigjárja a szibériai nyelvrokonok lakóhelyét, hogy szinte az utolsó órában – az orosz gyarmatosítást megelőzve – felgyűjtse nyelvüket és folklórjukat, kutassa ősi kultúrájukat. Ez okon már életében „Észak Kőrösi Csomája” névvel illették, nem is gondolván, hogy mennyire hasonló sorsot jelöl ezen elismerés. (Felbecsülhetetlen értékű gyűjtött anyagának egy része még mindig érintetlenül hever a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában, a hazai fotótörténet kezdetét megkoronázó csaknem száz fényképfelvételének üveglemezei máig nem kerültek elő, kutatásaiból idestova negyedszáz kötetre rúgó szövegkiadások mind halála után láttak napvilágot).

1819. július 11-én Zircen született Páparól elszármazott német polgári család harmadik gyermekeként. Alsóbb iskoláit és latin nyelvi tanulmányait szülővárosában kezdte meg, majd 1828-tól a cisztercita rend székesfehérvári gimnáziumában tanult, a hatodik osztályt Nagyszombatban végezte el. Ezt követően a győri akadémián tanult bölcseletet (1834-1836), ahol legnagyobb hatást történelemtanára, Maár Bonifác gyakorolta rá, akihez később is atyai barátság fűzte. A pesti egyetem jogi fakultásán fejezte be tanulmányait (1836-1839).

Hogy miként lett Reguly Antal utazóvá és tudóssá, annak megvilágítását bízuk kortársára, az író és politikus Eötvös Józsefre, ki a következőképpen szövegezte róla: „Életének iránya fölött a véletlen határozott, mely őt a stockholmi könyvtárban Arvidson finn tudóssal összehozá, ki őt a magyar s finn nyelvek között létező rokonságra emlékeztetvén, benne azon gondolatot ébreszté, hogy miután a magyar nép eredetének kérdése csak az észak népei és nyelveinek tanulmányozása által fejthető meg, ezt tűzze ki élete céljául.”

Rádöbbenve elhivatottságára, otthona helyett Finnország felé vette útját, ahol két gazdag évet töltött el, megtanulta a finn és észti nyelvet, bejárta a lappok földjét, eredményes néprajzi kutatást végezvén körükben. Még 21 éves sincs, amikor a Finn

Tudományos Akadémia levelező tagjává választják, a finn nyelvészet nagy ígéretének tartják. Meleg barátság fűzte a neves finn nyelvészhez, Castrénhoz, akinek segítségével nyelvészeti és néptani stúdiumokat folytatott. A finn főváros előkelő társaságainak rajongott vendége mégsem talált nyugalmat finn barátai körében. Elhatározta, hogy felkeresi a távoli Szibériában élő finnugor népeket.

1841. június 11-én meg is érkezett Szentpétervárra. Az oroszok szívesen fogadták az ifjú magyar utazót. Több neves tudóssal kötött barátságot, akik segítséget nyújtottak felkészüléséhez. Legkiemelkedőbb tanítómestere Karl Maximovics Baer akadémikus, neves antropológus, akitől elsajátította az embertani kutatás azidőben legkorszerűbb ismereteit. Ezen kívül számos tudományszakban képezte magát, megfeszített erővel tanulmányozta a cseremis, mordvin és zürjén nyelvet.

Útiterve rokonszenvet váltott ki az orosz tudományos élet vezetőiben, nagyszabású szibériai expedíció vezetését kívánták rábízni. Azonban ezt elhárította magától, mert a magyar tudománynak akart hírnevet szerezni. Két évig tartó alapos elméleti felkészülés után alkalmasnak érzi az időt régi álma megvalósítására. 1843. júliusban útra készen áll, elsőként a vogulok, majd az osztjákok felkeresésére. A Magyar Tudományos Akadémiának küldött levelében a maga által megszabott feladatairól a következőképpen szól: „Különös figyelmet kívánok fordítani e népek természettani viszonyaira is, s e népcsaládból egy koponya-gyűjteményt szerezni össze, fejmeréseket tenni s gipsznyomatokat venni, minek csínját itt magamévá tettem. Ezt szép volna a többi borealis népekre, tán Szibéria minden népeire kiterjeszteni, melylőn úton idővel a polaris népekről, vagy tán tovább is menve a turán népclassisról, mi bizonyosan nem haladja még túl nemzeti érdekeinket, olly munka támadhatna, mely Mortonknak az amerikai népekről írt munkáját bizonyosan felülhaladná.”

E lenyűgöző méretű terv megvalósítására a 24 éves utazó, már a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja hajlandó volt egész életét áldozni. A magyar Akadémia pénzküldeményének késlekedése miatt azonban csak 1843. október 9-én tud útra kelni. Moszkvát át Kazanyba megy, ahol két hétig bújja a könyvtárakat: csuvas és cseremis nyelvtant tanul. Majd hasonló célból Perm városában tölt el egy hetet, és a legzordabb téli időben: december 4-én átkel az Uralon. Bogoszlowszkojban az ottani bányaigazgatóságtól térképvázlatokat és két vogul kísérőt kap, akik segítik a nyelvtanulásban és a kutatómunkában. Az egész telet a vogulok között tölti. 1844. márciusában utazik tovább Tobolszkba, ahol felkeresi az utolsó kondai vogul fejedelem fiát, ráadásul itt találkozik Castrén finn nyelvtudóssal, régi barátjával is. Majd a Konda folyó vidékén élő népcsoportokhoz igyekezik. Két hónapot tölt Polimszkojében, ahol a nyelvi és folklórkutatáson kívül antropológiai méréseket végez és néprajzi tárgyakat gyűjt. Nagy lendülettel és lázas sietséggel dolgozik, miközben anyagi és egészségi gondokkal küzd: a magyar Akadémia segélye nem éri utól, a nélkülözésektől és a megfeszített szellemi munkától mind gyakrabban kínozzák gyöttrő fejfájások.

1844 nyarán viszontagságos folyami úton éri el a Szoszva vidéki vogulokat, hogy e népcsoport kultúráját eredeti ősiségében ismerje meg. Gazdag tudományos zsákmánnyal tér vissza szibériai állomáshelyére, de nem pihenni, hanem új útra készülni. Innen küldött egyik levelében írja: „Ily roppant kiterjedést nyert szteppe-utazásom; etnographiai és anthropologiai tekintetben teljesen kielégítvén, Berezojvban egész buzgósággal feküdtem osztják studiumaimnak.” 1844. október elején Obdorszkba, az osztjákok központjába érkezik. Bejárja a környéket, nagy lendülettel gyűjti a népköltészeti anyagot. Mihelyt az Obon beáll a jég, átkel a tundrák vidékére, az Ural legészakibb területeit kutatja fel. Eljut egészen a Jeges-tenger partjáiig. Majd visszatér Berjozovba, ahol az egész telet tölti. Hatalmas méretű osztják népköltési gyűjteményét megfeszített erővel gyarapítja, amikor 1845. március 3-án váratlanul Kazanyba indul; a pétervári intrikák miatt kénytelen félbeszakítani munkáját. A kimerítő másfél

éves utazástól megtörve érkezik meg Kazanyba, ahol már várja a magyar Akadémia újabb megbízása: a cseremiszi és mordvin nyelv megvizsgálása. Nekilát tehát a nyelvtanulásnak, és 1845 őszén betegen újra útnak indult a legdélibb finnugor törzsek lakóhelye felé. Bejárja a Volga-környéki cseremiszek, mordvinok és csuvasok földjét.

1846 nyarán érkezik meg Szentpétervárra hét hatalmas ládába csomagolt jegyzeteivel, antropológiai, régészeti és néprajzi tárgyaival. Aggódnak életéért, a szörnyű fáradalmak teljesen felőrölték erejét. Néhány hónapos pihenés után hazájába készül, amikor az orosz földrajzi társaság felkéri urali geográfiai anyagának kidolgozására. Barátai rábeszélésére nekilát térképe megszerkesztésének, melyen 5400 települést jelöl meg rendkívül nagy pontossággal. Etnográfiai térképének azonnal hasznát veszi az ekkor induló urali orosz expedíció. (Reguly utazásai során 385 ezer km² kiterjedésű területet járt be és közel 30 ezer kilométernyi utat tett meg).

1847 elejétől azonban – a makacs fejfájások miatt – németországi gyógykezeletésre kényszerül. 1847 szeptemberében jön először haza néhány hét pihenésre szüleikhez. Hat ládányi küldeménye már ekkor megérkezett a Magyar Tudományos Akadémiára, melynek novemberi ülésén Toldy Ferenc adott tájékoztatást Reguly utazásairól, és bemutatták a 92 tárgyból álló etnográfiai gyűjteményét. Ez volt az első hazai néprajzi kiállítás, amint Reguly anyaga is az első tudományos megalapozottságú és célú tárgygyűjtés eredménye. Még németországi gyógykezelésének idején, 1848. júniusában Eötvös József kultuszminiszter kinevezi az Egyetemi Könyvtár első könyvtárosává, de csak 1849 májusában tér végleg haza.

Utazásának pártfogói és az Akadémia vezetői egyedül azt várják tőle, hogy szibériai útjának nyelvészeti anyagát dolgozza fel és adja közre, továbbá szóljon a néprokonságról. Az 1850-ben tartott akadémiái székfoglalójában azonban a néprokonság kérdésével kapcsolatban további alapos kutatómunka szükségességét emlegeti. Az évek azonban múlnak, és semmi látványos eredménnyel nem hozakodik elő. Egyre inkább felmerül a kérdés, hogy Reguly nem csalódott-e éppen úgy, mint Körösi Csoma Sándor. A türelmetlen szakmai várakozás ellenére szibériai anyagának rendezését csak 1857 őszén kezdi meg hivatali előjárója, Toldy Ferenc unszolására, amikor Hunfalvy Pállal nekifog vogul gyűjtése feldolgozásához. Azonban a következő évben, 1858. augusztus 23-án egy súlyos agyvérzés kioltja életét.

Tudós kortársai és a nyelvtudomány képviselői nagy sajnálkozással tekintettek erre az évtizedre, amely alatt szibériai gyűjtéseinek nagy részét feldolgozhatta volna. Ennek elmaradását egyedül betegségének tulajdonították.

Reguly Antalról szóló megemlékezésekben közhellyé kövesült életpályájának drámai ellentéte: a páratlan aktivitású szibériai kutatóútjaival szemben az itthon eltöltött egy évtized alatti tétlensége, teljes összeroppanása. Hogy ez a felfogás alapjaiban téves, hogy Reguly Antal utolsó évtizedét egyáltalán nem a tétlenség jellemzi, arra életének mindeddig kevésbé vizsgált és feltárt körülményei szolgálnak egyértelmű cáfolatul.

Amint a kortárs Toldy Ferencről tudjuk, hazatérése után „Reguly felsőbb tudományos kiképzése folytatásának új hévvel nekifeküdt. Első vonalban általános nyelvészeti és ethnographiai stúdiumaihoz fordul ismét, melyekhez később physiologiaiak, sőt földrajz, természetrajziak, növény- és állat-geographia is járultak, így kívánva a népeket egészletökben, az ég alj 's a földhöz levő viszonyaikban felfogni, 's eképp a néprokonsági kérdést minden oldalról megközelíteni. Kranioskopiai stúdiumaihoz csatolta végre a physiognomiaikat, 's hasonlítás okáért bevonta vizsgálatai körébe a hazai fajokat is. Megtanulván a fényképezést, a szünidőkben néhány anthropológiai utat tett az alföldre, a palócok közé, melyeken mind arctani, mind fejméreti, de erkölcs- és lélekrajzi adatokat is szerzett.”

Ez a szemelvény beszédesen tanúskodik arról, hogy hazatérése után ismét komoly tudományos vállalkozásba kezdett: a *néprokonság* kérdését eldöntő összehasonlító

vizsgálat elvégzésére készült. Mivel a magyarság köréből nem állt rendelkezésére megfelelő anyag, szibériai gyűjtésének összehasonlító feldolgozását a magyarság különböző népcsoportjai között végzett komplex gyűjtéseknek kellett megelőzniük. Erre a számos tudomány szak ismereteit alkalmazó munkára is egyedül vállalkozott, mint ahogyan szibériai útját is egyedül járta. Sokoldalú képzettsége és bámulatos tudása alkalmassá is tette erre, azonban a már végtelenségig kimerített idegrendszerét útját állta e merész terv kivitelének, melyre életének utolsó évtizedét áldozta.

Az 1857. év szeptemberét rendkívül aktív – szibériai útjára emlékeztető intenzitású – terepgyűjtéssel töltötte a palócok körében. Az október 10-ig tartó gyűjtőútjának első hetéről naplót vezetett. Jegyzeteinek tanúsága szerint idejének első részét Fülel vidékén töltötte. Gyűjtőútjának másik nagyobb állomása a Mátra túlsó oldalára esik: Egercsehi, Uppony, Bánhorvát központtal, ahova szeptember végén utazott tovább. Az antropológiai mérések és az ekkor még rendkívül nehézkes fényképezés adatgyűjtésének tempóját meglehetősen mérsékelte. Azonban így is tekintélyes méretű anyaggal tért vissza hat hetes gyűjtőútjáról: a Fülel környéki 12 helységről 40, a Heves megyei 6 helységről 46 részletes antropológiai mérést és leírást, a vizsgált személyekről 96 fényképfelvételt készített. Több mint félszáz települést bejárt, melyek mindegyikéből adatközléseket, megfigyeléseket rögzített közel 300 oldalnyi terjedelemben. Ismereteit néhány témakörben közlésre alkalmas gondolat foglalta össze. (Hazai utazásának anyagát születésének 175. évfordulója alkalmából a Néprajzi Múzeum megjelentette; Reguly Antal: Magyarországi jegyzetek. Series Historica Ethnographiae 8. Budapest, 1994.)

A palócoktól való visszatérése után következett be az a váratlan fordulat, amire tudós kortársai egyáltalán nem számítottak és amiről a mai napig egyetlen szaktudomány sem vesz tudomást, noha kezdettől azt várták Regulytól, hogy nyilatkozzon a néprokonság kérdésében. Amint Toldy Ferenc 1868-ban írta: „s jól emlékezem ez úton módosult s határozottan kifejezett azon meggyőződésére, mely szerint a magyar népességnek minden ágai teljesen a kaukázusi fajtához számítandók.”

Reguly magát elsőrendűen etnográfusnak tekintette, aki elhivatottságának tartotta a magyarság eredetének felderítését. A palócok között tett etnográfiai és antropológiai vizsgálatainak a nagyszabású tudományos vállalkozásnak első lépését jelentették, amely a magyar őstörténet komplex összehasonlító módszerrel való feltárását tűzte ki célul, s a néprokonság kérdésének eldöntését szolgálta. Ez a vállalkozása azonban közvetlen munkatársaiiban, környezetében riadalmat, sajnálkozásba torkolló megnemértést váltott ki. Még negyven éves sem volt, amikor a hirtelen halál elragadta, tehát bizakodhatott abban, hogy lesz ideje páratlan méretű tudományos vállalkozásának eredményével megajándékozni nemzetét.

A romantika korának nagy tudósa volt, kinek igazi arcát életútjának és tevékenységének jóval behatóbb feltárása után ismerhetjük csak meg, és vallhatjuk Eötvös Józseffel, hogy „kevés ember élt, ki tiszta lelkesedésből s a tudomány iránti szeretetből az övéhez hasonló áldozatokra határozta el magát.”

Selmeczi Kovács Attila

Szabadságharc emlékei Técsőn

Negyven főre tehető azoknak a técsőieknek száma, akik fegyverrel a kezükben harcoltak a szabadságharcért, de nem maradtak tétlen az itthon maradottak sem.

Kutatásaim során értékes és érdekes könyvre leltem: Magyar Hazai Vándor 1835. Minden rangú és rendű olvasó számára.